

GÜRCİSTAN CUMHURİYETİ PARA BİRİMİ LARİ'NİN HOPA EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Sarp kara hudut kapısı Gürcistan Cumhuriyetine ve oradan Kafkasların tamamına açılan en önemli sınır kapılarımızdan biridir. 31/12/2013 sonu ile 6 420 000-31/12/2014 sonu ile de 6 100 000 insanın geçtiği, bu sayının üçte birinin Gürcistan cumhuriyeti vatandaşı olup bölgemize alış verişi yapmaya geldiğini bilmekteyiz. Gürcü vatandaşlarını yaklaşık yıllık 2 000 0000 kişi kabul etsek günlük 5 500 kişi civarında insanın sarp sınır kapısından Trabzon'a kadar günlük alış verişi gelmektedir. Bu alış verişte Gürcistan para birimi LARİ kullanılmaktadır.

LARİ'nin herhangi bir para birimine çevrilmesi halinde maliyet getirmektedir. Ticaretin en çok döndüğü Hopa'nın KEMALPAŞA beldesinde her mağazanın fiyatlandırmasında LARİ öne çıkmaktadır. Bu nedenle ticaret Sarp- Trabzon arası olsa da Kemalpaşa beldesinde inceleme yapılarak bu rapor hazırlanmıştır.

Sınır ticaretinin amacı, sınırın iki yakasında kalan bölge insanları arasında ticari alışverişin canlandırılması ile bölgede yaşayanların ihtiyaçlarının giderilmesinin yanı sıra onların arasında kültürel ve sosyal etkileşimin kurulmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda, 31 Mayıs 2011 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasındaki 4 Nisan 1996 Tarihli Vize Kolaylığı Anlaşmasına Yapılacak Olan Eklemeler ve Değişiklikler Hakkında Protokol", 10.10.2011 tarih ve 2011/2333 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 22.10.2011 tarih ve 28092 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve Sarp gümrük kapısı, Türkiye ile Gürcistan vatandaşlarının 90 güne kadar vizesiz ve pasaportsuz geçiş yapmalarına olanak sağlanmıştır.

Sarp sınır kapısının açılması ile sınır ticaretinin yaratacağı kolaylıklardan hızla yararlanılmaya başlanmıştır. Söz konusu anlaşma sonrasında;

1. Bölge halkının ihtiyaçları, yerinde ve kısa sürede temin edilmekte,
2. Bölgede yaşayanlara hem farklı hem de daha ucuza mal sağlanmakta,
3. Bürokratik işlemlerin biraz da olsa azalması ile bölge insanları arasındaki ticari alışveriş düzeyi artmakta,
4. Bölge halkının refah düzeyi artmakta,
5. İstihdamda önemli bir artış yaşanmakta,
6. Genel olarak ekonomik faaliyet düzeyinde artış yaşanmaktadır.

Kemalpaşa Bavul Ticaretinin Kısa Geçmişi ve Yapısı

Kemalpaşa, Sarp sınır kapısına en yakın yerleşim yeridir. 2008 yılında yol kenarındaki iki üç tezgâhın kurulması ile Bavul ticareti yörede başlamıştır. Belde 2009 yılında günlük ortalama 3 bin, salı ve cuma günleri ise yaklaşık 12 bin Gürcü vatandaşının alış verişi yaptığı bir pazara dönüşmüştür.

Sarp Sınır Kapısı'nda, günlük geçişlerin vize olmaksızın yapılabilmesi ve geçiş ücretinin o dönemde olmaması, söz konusu ticaretin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle bavulla taşınan ürünlerden gümrük vergisi alınmaması söz konusu ticaretin hızla artmasını sağlamıştır.

2012 yılına kadar bu şekilde hızla artarak devam eden ticari hareketlilik, Gürcistan'ın, Kemalpaşa'daki bu hareketliliği kendi lehine çevirmek amacıyla ülkesine giriş yapanların satın aldığı tekstil ürünlerine yüzde 18 vergi uygulamaya başlamış ve kargo zorunluluğu getirmesi ile bir anda bıçakla kesilmiş gibi durma noktasına

gelmiştir. Sarp Kapısı'ndan Türkiye'ye gelen Gürcü, Azeri ve Ermenilerin ticari yolculuğu da böylece sona ermiştir. Bu durum Kemalpaşa Beldesi'nde bu iş için dükkân kiralayan esnafların neredeyse yüzde 70'inin batması ile sonuçlanmıştır. Beldedeki astronomik kira bedelleri de duran ticaretten nasibini almış ve Beldede yıllık olarak 20-30 bin liralara kadar yükselen kira bedelleri %70 azalarak, 5 bin liralara kadar düşmüştür.

2012'nin ortalarında Gürcü gümrüğündeki bu düzenlemelerin yeniden kaldırılması ile ticaret yeniden canlanmış, bölgede kiralar yeniden yükselme eğilimine girmiş ve Kemalpaşa Beldesi 2009'daki ticari canlılığına kavuşmaya başlamıştır. Şu anda beldedeki ticaret belli bir denge düzeyine oturmuş gözükmektedir. Başlangıçtaki dükkân sayısındaki hızlı artış (ahırların bile dükkâna çevrilerek kiraya verilmesi) son bulmuş, bu artış normal bir büyüme patikasına girmiştir.

Söz konusu ticarete konu olan mallar, özellikle hazır giyim ve ev tekstili ürünleridir. Bu nedenle başta Denizli, Afyon, Kayseri ve İstanbul'daki tekstil firmaları olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanından bu iş kolunda faaliyet gösteren girişimciler bölgeye gelmiş ve beldede iş yeri açmışlardır.

Söz konusu ticari alışverişte bulunan Gürcüler, bir yandan kendi ihtiyaçlarını karşılarken öte yandan aldıkları ürünleri memleketlerinde satarak bu alışverişten önemli bir gelir elde edebiliyorlar.

Gürcistan gümrüğü, vatandaşlarının kişi başına 300 dolardan daha fazla tutacak malı geçirmesine izin vermediğinden, daha çok mal almak için Gürcülerin, aile üyelerini de yanlarında getirdiği biliniyor. Dolayısıyla söz konusu ticaretin sınırın iki yanındaki insanları olumlu bir şekilde etkilediği görülmektedir. Söz konusu ticaretin aracısı olan Gürcü para birimi LARİ'nin bu ticari faaliyetlerdeki yeri ve önemi aşağıda değerlendirilecektir.

Lari'nin Bölge Ekonomisindeki Yeri

Kemalpaşa beldesinde söz konusu ticaretle uğraşan 23 esnafa ek olarak farklı iş kollarında çalışan 8 esnafla görüşülmüş ve Gürcü parası LARİ'nin bölge ekonomisindeki yerine ilişkin ilk bulgular bu görüşmeler ile açığa çıkmıştır.

Yapılan görüşmeler ışığında bölgede yaklaşık 650 civarında esnaf olduğu ve bunun yaklaşık 450'sinin tekstil ve hazır giyim ticareti yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak bakıldığında dükkân kiralalarının ortalamasının 1300 lira civarında olduğu tahmin edilmektedir. Belde halkı sadece kiralardan aylık yaklaşık olarak 550.000 TL kazanmaktadır.

Bölgedeki bavul ticareti yapılan dükkânlarda ortalama 2- kişi çalışmaktadır. Bölgede söz konusu iş kolunda yaklaşık 1150 kişi çalışmakta ve 4000-4500 kişi bu iş sayesinde yaşamlarını devam ettirmektedir. Ancak elde edilen gelirin bir kısmı doğrudan Gürcü çalışanlara gitmektedir. Bunların yanı sıra bölgede yaklaşık 1800 esnaf ve yakını da doğrudan bu ticaretle yaşamını devam ettirmektedir.

Şöyle kaba bir istatistik de yukarıdaki nakit akışını doğrulamaktadır. Günlük ortalama 5 500 kişinin Kemalpaşa'ya geldiği düşünüldüğünde ve gelenlerin ortalama 150 LARİ harcadığı tahmini ile (36 Gürcü ile yapılan mülakat sonucu) toplamda ekonomiye kalan para aylık olarak 24.750 00.000 Lari yani 30.900.000 TL'dir. Bu rakam esnaf ve taksi minibüslerin tamamını içermektedir.

Söz konusu rakamın önemini şu şekilde ifade etmek mümkündür. Artvin ilinin kişi başına düşen milli geliri yıllık 20120 \$ ve Kemalpaşa'nın nüfusunun 5216 olduğunu (2013) düşündüğümüzde, Beldenin yıllık milli gelirinin (kur:2,45TL olarak hesaplanmıştır) 257 117 504 TL olduğu ortaya çıkar. Bavul ticaretinin belde ekonomisindeki yerini ise yukarıdaki rakamlardan hareketle yaklaşık olarak yıllık 370 800 000 TL olduğu hesaplanabilir. Dolayısıyla bölge milli gelirinin büyük bir kısmına yakını bölgedeki söz konusu ticari hareketlilik ile açığa çıkmaktadır. Gerek HOPA ve Kemalpaşa nüfusunda, Artvin genelindeki en yüksek artış oranının yaşanmasına sebep olması ve gerekse bölge milli gelirinin (kişi başına düşen milli gelir rakamlarından türetilmiştir) yaklaşık %80'ine yakın bir oranının bu alışveriş ile piyasada dolaşması, söz konusu ticaretin önemini açığa çıkarmaktadır.

Konvertible olmayan dövizlerin yurt içi resmi işlemlerde kullanılamaması söz konusu ticaretin önündeki en önemli engeldir. Sarp kapısından giriş yapan Gürcü'ler Kemalpaşa'daki tüm alışverişlerinde Lari kullanmaktadır. Ticaret bu noktada yasal olmayan bir yapıda devam etmektedir ve bu yapı ticaretin önünde bir engel yaratmaktadır. Yasal olmayan bir şekilde esnaf, sattığı mallardan elde ettiği döviz (Çok büyük ağırlıklı olarak LARİ) aracılık yapan bireylere vermekte ve karşılığında Türk Lirası almaktadır. Bu aracılık yapanlar Gürcistan'da döviz büroları ile anlaşmalı Gürcü vatandaşlardır. Türkiye'deki aracı kurumlar, bankalar vb. LARİ' nin konvertibl olmadığı için bu aracılıkta yer alamamaktadırlar. Gayrı resmi bir şekilde yürütülen bu ticaretin resmi bir yapıya kavuşturulmasının, hem ticaretin canlanmasında hem de kayıt altına alınmasında önemli bir işlevi olacaktır.

Sonuç olarak, GÜRCİSTAN para birimi LARİ konvertibl olması halinde bankalarda resmi döviz bürolarında işlem görürse Sarptan-Trabzon'a kadar ticaretin önemli işlevi haline gelecektir.